

Živalsko mesto – Звірине місто

Str.10-13

Щойно я виходжу з дому й випиваю два шпріцери, звірині голоси в моїй голові починають стихати. І що більше я п'ю, то тихіше стає, аж поки не приходить мить абсолютного спокою. Можливо, дехто так почувається завжди, та я, на жаль, не з тих людей — у моїй голові ніколи немає тиші. З кожним наступним келихом звірі розповзаються по своїх лігвах і один за одним засинають, а мій мозок заспокоюється. Про свою сім'ю я знаю небагато, лише те, що вона переїхала у Люблян у Шибеника, мала мого діда Йосипа, шинок і канарейку, яка любила повторювати: «Кокі Гргіч, вулиця Целовшка 65, ще два келихи, будь ласка.» Кокі завжди цікавив мене більше, ніж інші предки і, можливо, оте «ще два келихи, будь ласка» я успадкувала саме від нього. Ще два келихи — і тиша. Якщо пощастить, сп'яніле звірине місто спатиме довше, ніж зазвичай. А це значить, що весь ранок я боротимусь з похміллям, а не з голосами звіриноного гулу. Але останнім часом мені не щастить дедалі частіше, і звірине місто прокидається вже після кількох келихів і кількох годин тиші, вмикає сирени, дичавіє, грюкає дверима та ще й підспівує (*Вся вулиця шаліє, вулиця шаліє, не дзвони 113, 113* — хто б міг подумати, що Даре Кауріч, промінявши Kuzle на Kingstone, зрадить свою первісну панк-кар'єру, а може, його недовіра до поліції, яка з покоління в покоління передається дітям, і є справжня панк-спадщина). Коли звірине місто шаленіє – *шаленіє*, мене накриває напад тривоги, що іноді значить — повз мій мозок проносяться ті самі три думки, які я не можу заглушити; що все моє тіло напружене, і немає жодного м'яза, який можна було б розслабити; або ж що шлунок і груди наповнює нестерпна важкість, яка вперто відмовляється зникати. Це може тривати від однієї години, якщо пощастить, і до десяти, якщо ні. Востаннє було справді важко на вісімнадцятій річниці випуску зі школи, де я шість годин провела з тридцятьма колишніми однокласниками і однокласницями, відчуваючи водночас піднесення і жах. Потім цілу ніч у моїй голові крутилися одні й ті самі фрази й уривки розмов, які я чула того вечора: *Що таке ZRC SAZU?; А ти взагалі чим займаєшся? Мій теж не хотів одружуватися, але потім ми так розважилися, що він сказав ніби одружився б раніше, якби знав, що буде так весело; Щойно прокинуся, напишу мамі, щоб приїхала по дітей й посиділа з ними; Так, тепер ми живемо на мансарді, і це чудово, бо інакше з дітьми не впоратися; Ми з моїм разом уже 17 років; Мої батьки беруть моїх і братових дітей на море, а повертаються зовсім змучені; Зараз усі серіали «woke», це неможливо дивитися; Вже немає серіалів, як Друзі; Дивні Дива був хороший серіал, але все похерили, коли вихнули туди тих лесбіянок; Я можу читати Толстого, все інше для мене банальне; Мене не цікавлять якісь філософствування про материнство; Нарешті він зробив мені пропозицію, весілля буде не класичним, а більше схоже на вечірку; Я знаю одного вегана, який страшенно товстий, ми їли млинці, а він — чіпси; Як взагалі можна наїстися без м'яса? Мені обов'язково потрібне м'ясо, щоб бути ситою; Наші діти — плід нашого кохання; Лише коли зустрінеш справжнього чоловіка, можеш мати з ним дитину, все залежить від*

того, чи знайдеш ти «свого»; Він не релігійний у такому класичному, sunday school сенсі; Ні, ми зовсім не спимо, у нас зараз ріжуться зуби; Коли дитині виповнюється чотири, повертаєш собі життя, чесно, я тепер не знаю, чим зайнятися, може, знайду собі нове гобі; Скільки ви заплатили за дозвіл на будівництво?; Сорі, тут не можна сідати, ці два стільці зайняті –

Усі ці фрази — спрощена до примітивності ідеологія під маскою сентиментальності, мимохідний шовінізм, невігластво, сховане за інтелектуальною пихою, незмінні ролі, ніби життя — це шкільний клас, мій найбільший нічний жах, застрягли у мене в голові й у напівсні мучили сильніше, ніж могли б у реальності.

Гадаю, щонайпізніше у старших класах школи у мене сформувався захисний механізм відсторонення, за допомогою якого я свідомо від'єднала від себе, як публічного образу, свій внутрішній світ. Так я могла грати ту версію себе, яка не дозволяла будь-чому мене зачепити; адже навіть якби таке сталося, це стосувалося б моєї публічної персони, а не мене самої. Ця маска виявилася настільки зручною, що з часом приросла до мене, і все, що могло пробитися крізь неї, легко піддавалося швидкому придушенню, після чого я знову поверталася у світ — або навіть підкорювала його. Але осад від цих придушень залишався, і з роками його накопичилося стільки, що він став ідеальним ґрунтом для танців у звіриному місті, яке, як я згодом зрозуміла, було лише відлунням нагромадженої тривоги. Коли ж звірине місто не вдавалося приспати ані сп'янінням, ані забуттям, ані роботою, мені не залишалося нічого іншого, як спробувати вибити ґрунт з-під його ніг і почати копати.

Не вірю, що письмо суттєво допомагає у самопізнанні, адже так само, як ми через нього відкриваємось, так само ми й ховаємось, і письмо є нічим більшим, ніж шляхом до деконструкції як конструкції власного (літературного) «я». У старих, навіть підліткових щоденниках, правда часто ховається в найнесподіваніших місцях — у побіжному спостереженні, тоді як ті частини тексту, що виглядають найбільш відвертими, можуть бути цілком перформативними. Якщо я вже щось і зрозуміла за роки читання й писання, то це те, що письмо — лише ще один зі способів брехати собі про те, ким ми є, водночас щиро вірячи, що те, що ми пишемо, є плодом безкомпромісної чесності. Я не почала писати «Звірине місто» для того, щоб сказати щось щире про себе чи про інших, я пишу тому, що письмо — одна з небагатьох вправ, під час яких я можу довше зосереджено думати лише про одну річ і вгамувати багатоголосся у своїй голові, хоч і в постійній боротьбі з відволіканнями. Я не очікую від цього жодного спасіння, чи навіть розв'язання внутрішніх конфліктів, ні, лише сподіваюся, що бодай деякі речі, які я напишу, зможуть жити десь ще, окрім моєї голови, і що в чужих головах вони будуть менш нав'язливими, ніж у моїй. Письмо — це не терапія, письмо — це тренування.

У звіриному місті змішуються напівартикульовані думки інших людей, багато разів надто обдумані ідеї, сирі емоції, ключові життєві прозріння, популярна культура, політичні погляди, історія, високе мистецтво й низькі пристрасті. Іноді я думаю: *як добре, що в мене таке багате внутрішнє життя*, і кажу це цілком серйозно. А іноді здається, що віддала б усе за хвилину тиші. Ця книжка — пошук рівноваги між голосами й тишею, спроба продиригувати голосами звіриного міста... *Воно ж, як море, непокірне. Чи не так?*

*

Як написала Кріс Краус у *I Love Dick, me, що відбувається між жінками – найцікавіша річ у світі, бо вона найменше описана*. Я не певна, що справді описано найменше, але, як суспільство, ми найменше були готові її бачити, історично вивчати й канонізовувати. Домінантний дискурс про жіночу дружбу, щоправда, почав формуватися лише в останньому десятилітті, та минуле показує, що для багатьох мисткинь (про інших жінок ми майже не маємо збережених джерел) жіноча дружба була ключовою не лише для творчого зростання, а й для виживання. Ці дружні зв'язки пережили переїзди, розпад імперій, державні кордони та ідеологічні злами: ми можемо бачити це на прикладі Івани Кобілки і Кете Кольвіц або Зофки Кведер та Марти Тауск. Образи міцної дружби можна знайти й у літературній класиці Веймарської республіки, наприклад, у романах Ірмгард Койн, де вони часто постають єдиним стабільним і безпечним зв'язком для молодих жінок у великих містах (чи не бачимо ми чогось подібного й у героїнь серіалу *Girls?*). Сучасним дівчатам були потрібні подруги: після закінчення навчання вони влаштовувалися працювати в міські офіси, досить самодостатні, щоб не потребувати шлюбу, але надто вразливі, аби під вогнями великого міста прогулюватися на самоті. Подруги, алкоголь і попмузика — ось підґрунтя сучасної жіночої дружби, яку можна простежити в міській літературі двадцятих і тридцятих років. Жіноча дружба на все життя існувала й раніше, але лише великі міста після Першої світової війни надали їй декорацію, з якою вона змогла увійти й у (популярну) культуру, хоч і здавалася лише побіжним явищем або ж, як сказав Зігфрід Кракауер, *кометами*, про які навіть найкращий астроном не може передбачити, чи вони завершать свій шлях *на вулиці, чи на шлюбному ложі*.

Але й у двадцять першому столітті жінки не перестали зникати, мов *комети*: неапольський цикл Елени Ферранте як і *Girls* Лєни Данем завершуються розпадом дружби; щоправда, у *Girls* принаймні доходить до фінального зіткнення, тоді як Ферранте обирає на завершення півстолітніх стосунків *зникнення без жодного слова*. Жінки, подруги, зникають — іноді просто тому, що більше не хочуть спілкуватися з нами, а іноді, як каже Ферранте, *зникають з лиця Землі через хворобу, тому що їхня нервова система не витримала наждачного паперу негараздів, або тому, що була пролита їхня кров*.

*

Одну з найсублімніших сцен я пережила однієї ночі в Лондоні, коли була саме та година, що змушує алкоголь витягувати з людей найкраще. Ще здалеку я почула знайому мелодію, і, наблизившись до паба на кінці вулиці, побачила, що він переповнений молодими людьми, які стояли на столах і стільцях, обіймалися за плечі й в один голос співали *Angels* Роббі Вільямса. Це був момент досконалої гармонії, що наближався до кульмінації — *and through it all she offers me protection, a lot of love and affection whether I'm right or wrong* — і коли настала кульмінація — *I'm loving angels instead* — можна було відчувати абсолютне розрядження, за яким настало розгублене презиркування і масовий рух до дверей, де запалювали цигарки, немов після оргазму з людиною, яку ще не знаєш достатньо добре, щоб розслабитися в її присутності, і в миті розчарування мусиш зайняти себе чимось зовнішнім. Коли згодом я дивилася доволі

посередній документальний фільм про Роббі Вільямса, де показували архівні кадри захоплених багатотисячних натовпів, що співали той самий уривок, мене осяяло: спільне проживання попмузики, участь у її ритуалі – це найбільш схоже до сучасного релігійного досвіду. *Angels* – цілком метафізична пісня про спасіння, надію й любов, яку ми чули стільки разів, що вона радше нагадує заклинання або, якщо хочете, молитву. Нам ніколи не доводилося її вчити, аби знати напам'ять; радше здається, що, як і наші найбільші кохання, дружки та страхи, вона жила в нас завжди, немов знала нас ще до того, як ми могли пізнати самих себе. Або, як сказав про типову дівчину великого міста, ту, що сто років тому ходила на танці з подругою, Зігфрід Кракауер: «Та це не вона знає кожную пісеньку — це пісеньки знають її, ловлять і ніжно вбивають». Коли пісня *Habits* спіймала мене на розв'язці у Томачево, вона не лише знала про мене більше, ніж я про неї, — вона знала про мене більше, ніж я тоді знала сама про себе.

Str.98

Важливим є й те, що упродовж більшої частини історії для жінок категорії «геніальна» чи «інтелектуалка» взагалі не існували, адже суспільство ніколи не встановлювало загального консенсусу, за яким жінка могла б *стати тим чи іншим*. Існування *геніалок* чи *інтелектуалок* починається з виходу в публічний простір; а він для жінок завжди був відчутно менш доступним, ніж для чоловіків. Навіть сама вимова слова «геніалка» дається значно важче, ніж «геній», а його підтекст і відтінки у жіночій формі відчутно відрізняються від чоловічої. Те, що коли мова заходить про інтелектуальну та мистецьку працю жінок, більшості з нас насамперед спадає на думку Вірджинія Вулф, пояснюється не лише її винятковістю, а й тим, що вона послідовно досліджувала, що означає написати велике літературне творіння і як стати *великою*, не надто підкоряючись суспільним очікуванням, які висувають до жінок. *Власна кімната* – це не лише точне дослідження мізерних можливостей, які мають жінки для утвердження себе в інтелектуальних і мистецьких професіях, а й застереження про все те, що може стати їм на заваді на шляху до досягнень. Як би там не було, те, що стосувалося Вірджинії Вулф, стосується й нас усіх: мати гроші – допомагає. Мати чоловіка чи дружину, які дбатимуть про тебе і твою працю як при житті, так і після смерті – також. Боротися з почуттям провини, коли ставиш себе і свою роботу на перше місце – це битва, яка ніколи не закінчується, адже надто довго ми вірили, що жіноча доброчесність вимірюється в умінні відмовляти собі, і в цьому одну з ключових ролей відіграла саме канонізована література (тож скільки кілометрів сьогодні пробігли ви за возом?).